

ERTUĞRUL'UN JAPONYA SEYAHATİNİN JEOPOLİTİK VE SOSYO-KÜLTÜREL ETKİ VE YANSIMALARI

Dr. Nejat Tarakçı
Jeopolitikçi ve Stratejist

Giriş

Ertuğrul'un 1889 Japonya ziyareti, sıradan bir nezaket ve diplomatik ziyaret değildir. Bu ziyaret, kıta Avrupası, Orta Asya, Uzakdoğu, Pasifik ve Ortadoğu'daki güç mücadelesinin zorunlu kıldığı bir ziyarettir. Ertuğrul gemisi, geri dönemese de bu seyahat, günümüze kadar devam eden, son derece kalıcı etki ve sonuçlar yaratmıştır. 1889'dan 1914'e uzanan süreç ilk dünya harbinin koşullarını hazırlayan bir akümülyasyon dönemidir. Ertuğrul'un seyahatinin başladığı 1889'dan önceki 25 yıl ve sonraki 5 yıldaki jeopolitik gelişmeler, bize, Ertuğrul'un seyahatinin neden yapıldığını veya neden yapılması gerektiğini açıklayabilir. Şöyle ki;

1857 ... Hindistan ve Çin'deki Türk ve Müslümanların ayaklanması

1867 ... ABD'nin, Alaska'yı satın alarak Rusya'nın Amerika kıtası ile irtibatını kesmesi

1869 ...Osmanlı hakimiyetindeki Mısır'da, Süveyş Kanalının açılması ve bir Fransız Şirketince işletmesi

1875 ... İngiltere'nin Süveyş Kanalı hisselerini satın alarak, Kanalın koruma hakkını elde etmesi

1877.... Hindistan'da İngiliz İmparatorluğunun ilan edilmesi ve Viktoria'nın ilk Hindistan Kraliçesi olması

1878 ... İngiltere'nin, doğu Akdeniz'in güvenliği için Kıbrıs Adası'na el koyması

1878 ... Osmanlı'nın Avrupa coğrafyasından çıkarılması, Rusya'nın Boğazlara inmesi

1878 ... Japonya'nın bir Uzak Doğu imparatorluğu haline gelmesi

1880 ... İngiltere'nin Ümit Burnu yolunu kontrol eden Güney Afrika'dan çıkarılması

1880 ...Rusya'nın Pasifik'te ilk limanı olan Vladivostok'u kurması. Trans Sibirya demiryolu projesinin başlatılması

1881 ... İngiltere'nin Mısır'ı işgal ederek Süveyş Kanalını kontrolüne alması

1881 ... Rusya'nın Türkmenistan'ı işgali

1888 ... Süveyş Kanalının dünyanın bütün gemilerine açılması

1889 ... Almanya'nın Bağdat demiryolu imtiyazını alması (bu proje Süveyş Kanalını baypas ederek Basra Körfezi üzerinden Hindistana açılmayı amaçlıyordu)

1889 ... İngiltere'de hükümetin “ **iki kuvvet standardı**” doktrinini kabul etmesi. Buna göre; İngiltere donanması, Avrupa'nın en güçlü iki donanmasının toplam gücüne eşit olacaktı. Bunun anlamı İngiltere o dönemde sömürgelerini savunmada zafiyet ve endişe içindeydi.

1890 ... Türklerin baş koruyucusu olan İngiltere'nin yerini, Almanya'nın alması

1894 ... Rus-Fransız ittifakı. Rusya'nın yönünü Uzakdoğuya çevirmesi

1894-1895 ... Japonya-Çin Savaşı. Kore'nin ele geçirilmesi

Seyahati Hazırlayan Stratejik Gelişmeler

İstanbul'dan Tokyo'ya uzanan coğrafyadaki en radikal değişiklik hiç şüphesiz 1869'da Süveyş Kanalının açılmasıydı. Böylece, Hindistan yolu yarı yarıya kısalmış, ticari gemi taşıma ücretleri azalmış ve diğer giderler üçte bir oranına düşmüştü. Buna karşılık, 19.yüzyılın sömürgeci ekonomik ve finansal sistemi üzerindeki mücadeleye katılanlar çoğalmıştı. Jeostratejik açıdan ise, dönemin bir numaralı deniz gücü İngiltere, hem diversiyona uğramış hem de Hindistan'daki sömürgelerine yönelik tehdit artmıştı.

Çoğalan aktörler, güç yetersizliklerini kendi coğrafları dışında aramanın çeşitli yollarını bulmak gayreti içindeydiler. Bu dönemde güçler dengesi için yarışan her ülke, kendi coğrafyası dışında ortak kader grupları bulmaya çalışıyordu. Bu nedenle;

- Almanlar, Germanizm (Votan)
- Japonlar, Niponizm (Amaterasu)
- İngilizler, Anglikanizm (God)
- Amerikalılar, Amerikanizm (Bağımsızlık Bildirisi)
- Osmanlılar, Turanizm (Göktanrı)
- Ruslar, Slavizm (Svarog)

İsimli milli tanrıları kanalıyla kendilerine yandaş ve destek arıyorlardı. Osmanlı Devleti ise, Turanizm'e ilave olarak Halifelikten kaynaklanan dini bir entrümana da sahipti.

Jeopolitik ve Jeostratejik Çalkantılar

19. yüzyılın son yıllarındaki jeopolitik ve jeostratejik olaylar o kadar süratli geliyor ve değişiyordu ki, özellikle Avrupa'da İngiltere, Almanya, Avusturya, Fransa ve Rusya arasında sürekli ittifaklar ve anlaşmalar yapılıyor, bozuluyor ve her konferanstan sonra başka ittifaklara geçiliyordu. Bunda en önemli rolü Osmanlı'nın kontrolündeki Türk Boğazları oynuyordu.

Bu stratejide temel amaç, Almanya ve Rusya gibi kıtasal güçlerin Akdeniz ve Basra Körfezi üzerinden, Hindistan ve Uzakdoğu'daki İngiliz kontrolündeki bölgelere sızmasını önlemektir. Bu noktada tıkanan Rusya, Pasifik istikametinde genişleme stratejisine geçince, Uzakdoğu'nun yeni ve güçlü İmparatorluğu Japonya ile güç mücadelesi başladı. Bu radikal jeostratejik durum,

binlerce kilometre uzaklıktaki Japonya ve Osmanlı'yı ortak tehdit kabul ettikleri Rusya paydasında buluştu. Bu kapsamda ilk girişim Japonya tarafından başlatılmıştır. Çin ile mücadelesinde, Çin Türklerini, Mançurya Türklerini ve Rus-Japon Harbinde de Rusya Türklerini kullanmak isteyen Japonya, aynı zamanda İslam dininin Halifesi olan Osmanlı Sultanına temsilciler göndermiştir.

- 1871'de (Prens Tomomi İwakura'nın Avrupa Misyonundan) Katip Fukuchi Genichiro, İstanbul'a gelmiş, bilahare Londra Büyükelçimize bir "**dostluk anlaşması**" önerilmiştir.
- 1875'te Seiki okul gemisi İstanbul'da on iki gün kalmıştır.
- 1881'de Masahiro Yoshida heyeti, İkinci Abdülhamid tarafından kabul edilmiştir.
- 1887'de Japon İmparatorunun yeğeni Prens Komatsu, Abdülhamid'e Japon Ali Krizantem nişanını getirmiştir.

Osmanlı-İngiltere İlişkilerini Gerginleştiren Gelişmeler

Diğer taraftan, Hindistan ve Çin'deki Türk ve Müslüman unsurların kıta yörüngesinden desteklenerek ayaklanmaları, Osmanlı devletinin potansiyel gücünü canlandırmıştı. Bilhassa Müslümanların bu bölgelerde hem Rusya ve hem de İngiltere'yi baskılayacak güçleri, onların manen bağlı oldukları Osmanlı hilafet makamına yeni bir değer kazandırmıştı. Boğazlar bölgesindeki bir Osmanlı-İngiliz-Rus harbinin, Hindistan, Çin ve Türkistan'daki cemaatlerden tepki görmesi mümkündü. Ancak, Kırım Harbi'nden sonra, Osmanlı Devletinin askeri gücü daha da zayıflamıştı. Buna karşılık Amerika, Avrupa, Türkistan, Hindistan ve Çin'de, Rusya ve İngiltere karşıtı bir yapılanma ortaya çıkmıştı. Bu durum, zayıf askeri gücüne rağmen, Osmanlı imparatorluğunun stratejik değil, fakat siyasi ve diplomatik güç potansiyelini yükseltmişti. Doğuda Japonya'nın yükselmesi de nisbi olarak Osmanlı'yı güçlendirmişti.¹

İngiltere, Hindistan yolunun emniyeti için uzunca bir süre Osmanlı'ya toprak bütünlüğünü koruma hususunda destek vermişti. Rusya gibi, daha güçlü bir devletin Doğu Akdeniz'e hâkim olması İngiliz menfaatlerine tersti. Fakat 1887 Osmanlı-Rus harbinden sonra, bu politikanın zor yürüyeceği kanaatine vardı. Özellikle Doğu Anadolu'dan başlatılacak Rus çıkarmasının İskenderun Körfezine inmesi en büyük korkuları idi. Aynı korku Soğuk Savaş döneminde NATO içinde de yaşanmıştır. İngiltere'nin bu konudaki jeostratejik zayıflığını, Lord Salisbury, "**Biz balığız, donanmamız Ağrı'ya tırmanamaz ya!**" diyerek ifade etmişti. Rusya'nın güneye sarkmasının ve Fransa'nın Ortadoğu'ya yerleşmesinin önlenmesi için İngiltere yeni bir strateji saptadı. Buna göre bölgede kontrol edilebilecek küçük devletlerin desteklenmesi (örneğin Yunanistan) ve yeni devletlerin kurulması (örneğin Ermenistan) sağlanırken, diğer yandan da, Hindistan yolunun güvenliği açısından önemli görülen stratejik noktalar denetim altına alınacaktı.

O dönemdeki siyasi gelişmelerin ekonomik cephesi de dikkat çekici bir sürece girmişti. Sömürge yarışında jeopolitik konumu ve yetersiz deniz gücü nedeniyle geç kalan Almanya, pazar ve hammadde ihtiyacını karşılama konusunda sıkıntıdaydı. Basra Körfezi'ne kadar

---

¹ Muhlis Nadas, Boğazlar ve Deltalar, Kastaş Yayınları s. 394

uzanan Osmanlı coğrafyası, Almanya için bir fırsat kapısı idi. Bir yandan Alman askerleri Osmanlı ordusunun iyileştirilmesi için ülkemize geliyor, bir yandan da ekonomik ilişkiler geliştiriliyordu. II. Wilhelm'in Osmanlı gezisi, diğer Avrupa devletlerine karşı bir gövde gösterisine dönüşmüştü. Bağdat demiryolu inşaatının Almanya verilmesi ise, başta İngiltere olmak üzere Rusya ve Fransa'yı çok tedirgin etmişti. Çünkü bu hattın stratejik önemi çok açıktı ve ayrıca, bu antlaşmayla Almanlar inşaat güzergâhında ticari haklar da elde ediyorlardı. İngiltere için Basra Körfezi'nin denetimi her şeyden önemliydi. Bu süreç sonunda Almanya ve Avusturya'nın Osmanlı dış ticaret hacmindeki payı % 42'ye yükselmişti, hâlbuki bu rakam 1880'lerde, %18 civarında idi. Aynı dönemde Fransa'nın payı %18'den %11'e, İngiltere'ninki ise % 61'den % 35'e düşmüştür.

Osmanlı İmparatorluğu, Rusların baskısına ilave olarak, İngiltere'nin de Kıbrıs ve Mısır'a el koymasına üzerine, Japonya'ya daha sıcak bakmaya başlamıştır. Görüldüğü üzere, Japonya ve Osmanlı arasındaki bir dostluk anlaşması imzalanması konusu, Rusya'nın Osmanlı'yı mağlup edip, Boğazlara indiği ve Türkmenistan'ı işgal ettiği son derece önemli gelişmelere paralel olarak hızlanmıştır. Yalnız Osmanlı Devleti, böyle bir anlaşmanın İngiltere ve/veya Rusya tarafından yeni bir savaş bahanesi olarak kullanılabilmesi endişesi ve toplu durum nedeniyle anlaşmayı imzalamaktan çekinmiştir. Hilafeti elinde bulunduran Osmanlı, Panislamizm ideolojisi gibi bir başka enstrümana daha sahipti. Ancak. 19. asrın sonlarında, Avrupa'dan atılan Osmanlı Devletinin bunu kullanabilecek gücü çok kısıtlıydı. Ortadoğu'da bölge dışı güçlerin İslami ideolojiyi bastırıp sindirdiği bir ortamda, Panislamizm ancak Osmanlı'dan çok uzak coğrafyalarda yankı bulabiliyordu. 1857 isyanını unutmayan İngiltere, tüm güney Asya'da Osmanlı politika ve stratejilerinden kaygı ve endişe duymaktaydı.

Süveyş Kanalının Açılmasının Stratejik Etki ve Yansımaları

Fransa, efsane mühendisi Ferdinand de Lesseps'in planlarını yaptığı Panama ve Süveyş Kanalları ile İngiltere'yi deniz gücü liderliğinden uzaklaştırmayı, İngiltere ile Rusya'yı çarpıştırmayı hedefliyordu. Zaten, Süveyş Kanalı açılmasaydı, Ertuğrul'un fiziki ve teknik durumu itibariyle Afrika'nın güneyinden dolaşarak böyle bir seyahati gerçekleştirmesi çok daha zor veya imkânsız olabilirdi. Kanalın kullanılmaya başlanması ile birlikte 16. Yüzyılda Portekiz ile başlayan, Hollanda ile devam eden ve İngiltere ile zirveye çıkan Batı sömürgeciliğinin Asya'ya ulaşma rotası 21 gün kısalmıştır. Bu durum, bir yandan karşıtların İngiltere sömürgelerine yönelik hareket zamanını kısaltırken, bir yandan da, uzun seyirlerin doğurduğu her türlü risk asgari düzeye indirilmiş oluyordu. Bu nedenle İngiltere'nin Hindistan stratejilerinde Akdeniz'in ve Ortadoğu'nun rolü ve önemi hayati seviyeye yükselmişti. Bu bağlamda, yeni rotayla birlikte ortaya çıkan en önemli jeostratejik ihtiyaç ise, **Doğu Akdeniz-Süveyş (Mısır)- Kızıldeniz- Aden** bölgelerinin güvenli ellerde olması idi.. Bu bölgelerdeki Halifeye sadık Müslümanlar, İngiltere ve müttefikleri tarafından her zaman potansiyel bir tehdit olarak görüldü. İngiltere, Kızıldeniz'in güvenliğini sağlamak için, Süveyş kanalının açılmasından 30 sene önce 1839 da Aden'i işgal etmiş ve burada bir ileri üs kurmuştu

Aradan geçen 50 sene, İngiltere'nin endişelerini giderememişti. Süveyş Kanalının açılmasıyla, Fransızların da Hindicini ve Madagasgar'daki sömürgelerini genişletmesi, İngiltere ve Fransa'yı Kızıldeniz'de ve Asya'da rakip hale getirdi. Buna bir de Fransa- Rusya

yakınlaşmasının eklenmesi, İngiltere'nin, Hindistan'a ilaveten, kuzey ve güney Afrika, Afganistan, Basra Körfezi, Siyam, Avustralya, bölgelerindeki savunma ve güvenlik sorumluluğunu artırdı. Ancak donanma bu görevi yapacak kadar güçlü değildi. 1889'da Lord Dunraven: **İmparatorluğun savunması için gelir temin edinceye kadar, tehlike içinde yaşamak zorundayız** dedi.²

Japonya'nın Kalkınma ve Genişleme Stratejileri

ABD, ünlü stratejist Mahan'ın tavsiyeleri ile Batı yönündeki stratejik noktaları ele geçirmeye başlamıştır. Bu bağlamda, 1853'te Komodor Perry, dört gemilik filotilası ile Japonya'ya gelmiştir. Komodor Perry, Japon limanlarının hem ticaret, hem de San Fransisko ile Şanghay arasında işletilen gemiler için kömür ikmal limanları olarak kullanılması hakkının tanınması talebinde bulunmuştur. Bunu kabul eden Şogun, 1868'de görevden alınarak İmparator, eski yetkisine kavuşturulmuştur.

Japonya, Batı teknolojisini benimseyerek kalkınmaya koyulduğunda, onu yok etme gücü ve planı olan Rusya gibi bir ülkeyle sınırdış değildi. Her yöne doğru taşan Rusya, ancak 1904 yılında Sibiryayı aşan demiryolunu bitirerek Japonya'yı tehdit edebilen bir konuma gelebilmişti. O zamana kadar Japonya, izlediği sanayileşme ve başarılı kalkınma projeleri ile 10 bin km'lik tek hatlı bu demiryolu ile beslenen Rusya'yı yenebilecek duruma gelmişti.³ 1889 yılına gelindiğinde büyüyen Rus tehdidi ve Asya'da yükselen İngiltere, Japonya'nın potansiyel düşmanı konumundaydı. Bu durum, Japonya'yı, kıtanın öbür ucunda olmasına rağmen politik gücü ile Japonya'nın potansiyel rakiplerini etkileyebilme kapasitesine sahip Osmanlıya yaklaştırdı. Japonların Batı üstünlüğüne karşı başlattıkları son derece güçlü ve başarılı tepki hareketini, başka hiç bir ulus gösteremedi.

Ertuğrul'un Seyahatinin Stratejik Amaç ve Hedefleri

Daha önceleri Rusya'ya karşı müttefik sayılabilecek İngiltere, 1881 de Mısır'ı işgal etmiş, Arapları da Osmanlıya karşı kışkırtmaya başlamıştır. Hilafeti, Osmanlı'nın zorla Araplardan aldığını ve Müslüman dünyasının Osmanlı Hilafetini kabul etmemesi gerektiğini öne sürmektedir. Garp cephesinde kaybetmesi kesin görünen Osmanlı, Panislamizm faktörünü de denemeye karar vermiştir. Bu bağlamda;

- Asya'da kök salan İngiliz İmparatorluğu'nun idaresi altındaki Müslüman toplumlarda nabız yoklamak,
- İslam dünyasının sadece Araplardan ibaret olmadığını, Asya'daki Müslümanların da İngiliz sömürgesinde olsa bilse, Osmanlı hilafetini benimseyebileceğini göstermek amaçlanmıştır.

Bu amaç için, Japonya'ya bir gemi ile **iade-yi ziyaret** heyeti göndermek çok iyi bir fikirdir. Böylece, Japonya ile ilişkiler kuvvetlendirilirken, geminin yolda ikmal için uğrayacağı

² Herbert Richmond, Devlet Adamları ve Deniz Kuvveti, Dz.K.Yayı 1956 s. 305-307

³ Hikmet Bayur, Türklüğün Tarih ve Acun Siyasası Üzerindeki Etkileri, TTK 1974, s. 20

Müslüman limanlardaki atmosfer de, İmparatorluğun geleceği için önemli bir göstere olacaktır.

İşte, bu sempozyumda konu edilen Ertuğrul firkateyni, Osmanlı-İngiltere, Osmanlı-Rusya, Almanya-İngiltere, Fransa-İngiltere ve Japonya-Rusya ilişkilerinin sertleştiği, tersine, Almanya-Osmanlı, Fransa-Rusya ve Japonya-Osmanlı ilişkilerinin geliştiği ve sonuçları tahmin edilemeyen bir ortamda, bir dış politika enstrümanı olarak görevlendirilmiştir. Bu seyahat, 16. yüzyılın sonunda Açe'ye yardım ve silah götürme iki gemiden yaklaşık 300 yıl sonra, bölgeye yapılan ikinci seyahattir. Ertuğrul firkateyninin bu seyahatinden Osmanlının beklediği stratejik amaç ve hedefleri şöyle sıralamak mümkündür.

- Asya Müslümanları üzerinde Osmanlı devletine yönelik olumlu bir psikoloji yaratmak
- İngiltere ve Rusya'ya Osmanlı devletinin Asya halkları üzerindeki kültürel ve dini etkisini göstermek
- Rusya'ya karşı Japonya'ya verilen siyasi ve diplomatik desteği sergilemek
- Asya Müslümanlarının maddi ve diplomatik desteğini sağlamak,

İngiltere'nin Endişe ve Korkuları

Osmanlı Devletinin Japonya'ya gemi gönderme kararı üzerine, İngilizler, 1857 yılında Hindistan'da meydana gelen isyana benzer bir ayaklanmanın çıkmasından endişe ve korku duymuşlardır. Çünkü, Türklerin Kırım Savaşı'nda Ruslar karşısındaki kazandıkları zaferin haberleri, 1857'de Hindistan'da İngilizlere hizmet eden Hintli askerlerin kulağına ulaştığında, “sepoys” denen Hintli askerler arasında, yabancı efendilerine karşı yaygın bir ayaklanma hareketinin başlamasına neden olmuştur. Bazıları Müslüman, bazıları Hindu olan bu askerler, kısa süre için İngilizleri denize dökme gibi göründüler. İsyan ancak İngiltere'den gelen destek güçlerle bastırılabilirdi. Böylece, 350 yıllık Müslüman Babür İmparatorluğu yıkıldı. Bu olaydan sonra Hindistan, Doğu Hindistan Kumpanyası yerine Parlamento tarafından atanan Genel Vali eliyle yönetilmeye başlandı. Böylece Hindistan'da İslam yönetimi savları ortadan kaldırıldı.⁴

Ziyaretin Etki ve Yansımaları

Ertuğrul'un ziyareti, planlamadan, intikale her aşamada siyasi etki ve yansımalar doğurmuştur. Fakat bugüne kadar izleri devam eden en büyük etki ve yansımaları seyahat sonrası döneme aittir.

Seyahat Süresince Meydana Gelen Gelişmeler

Japonya ile ilişkileri geliştirmek üzere yola çıkan Ertuğrul zırhlısı uğradığı her yerde Müslüman ahalinin manevi gücünü artırmış ve büyük coşkuyla karşılanmıştır.

Hint Müslümanları akın akın “bağımsız bir İslam toprağı” olarak nitelendirdikleri gemiye ayak basabilmek ve üzerinde namaz kılabilmek için büyük izdiham meydana getirmişlerdi.

⁴ William H. McNair, Dünya Tarihi, İmge Kitapevi 2001 s. 680-681

Singapur'da ise Müslüman prensler, farklı şehirlerden ziyarete koşuyorlardı

- Geminin yolculuğunu en dikkatle takip edenler ise, tek amacın Japon İmparatoru'na hediyeler vermek olmadığını bilen İngilizlerdir. Ertuğrul, 1889 Ekim ayında İngiliz sömürgesi altında, ancak nüfusunun yarısı Müslüman olan Bombay'a ulaşır. Ertuğrul'un Hindistan'a geleceği, Müslüman toplum arasında bir efsane gibi yayılmıştır ve Lahor'dan, Delhi'den, Haydarabat'tan on binlerce Müslüman Bombay'a akın eder. Gemi limanda ziyarete açılır ve bir hafta içinde 150 bin kişi gemiyi ziyaret eder ki, aralarında Müslüman olmayan, ama İngilizlerden illallah etmiş mihraceler de vardır.
- Gemi yoluna devam edip Kasım'da Seylan'ın başkenti Kolombo'ya ulaşır. Yolda çeşitli yerlerinden su almaya başlasa da, zifli bezler ve kalaslarla durum idare edilir. Gemi, bir cuma sabahı Kolombo'ya varır ve mürettebat cuma namazını kılmak için topluca gemiden inince halkta müthiş bir coşku uyanır. Seylan Genel Valisi, 300 bin nüfusu olan Kolombo'da 200 bin kişinin gemiyi ziyaret etmek istediğini söyler. İzdiham şeklindeki halk ziyaretlerinin gemiyi yıprattığı bilirse de, ses çıkarılmaz .
- Gemi buradan yola çıkıp Kasım sonlarında yine bir cuma günü Singapur limanına varır. Singapur'da gemiyi, Osmanlı sancaklarıyla donanmış küçük tekneler Halife lehine sloganlar atarak karşılar. Singapur yakınlarındaki ufak Müslüman devletçiklerinden olduğu kadar, Çin Hindi'nden, Sumatra'dan, Java'dan gelerek toplanan Müslümanlar, cuma namazını Halifenin memuru olan gemi imamının kıldırmasını isterler.
- Ertuğrul, Nisan başında Saygon'a ulaşmış, burada da Çin Müslümanları tarafından karşılanmıştır. Daha sonra Hong Kong'a giden gemi ve heyet, Çin Deniz Kuvvetleri yetkilileri ile tanışarak temaslarda bulunmuştur.
- Ertuğrul, Hong Kong'dan Nagasaki'ye ulaşmış, yola çıktıktan 11 ay sonra da Yokohama limanına varmıştır. Limanda gemiyi, Abdülhamit'i ziyaret eden Prens Komatsu'nun temsilcisi karşılamıştır.

Seyahat Sonrasında Meydana Gelen Gelişmeler

- Ertuğrul'un seyahatinin attığı tohumlar, Milli Mücadele yıllarında meyvesini vermiştir. O yıllarda toplanan Hindistan Hilafet Konferansı şu stratejik kararı almıştır: **Konferansımız Gazi Mustafa Kemal Paşa ve hükümetin İslam'ı kurtarmak için yüklenmiş oldukları meşakkatten dolayı tebrik eder. Ve yabancıları bütünüyle Türk topraklarının dışına sürmeleri için dua eder. Herhangi bir Hintli müminin İngiliz ordusuna girmesini yasadışı ilan eder. İngiliz hükümeti, dolaylı veya dolaysız, açık veya üstü örtülü biçimde Ankara hükümeti ile çarpışacak olursa, Hindistan Müslümanlarının, sivil başkaldırı yoluna başvuracaklarını ve gelecek kongreyle bağımsızlıklarını ilan ederek bayraklarını dalgalandıracaklarını kararlaştırır.**⁵
- Hele Bombay'daki Müslüman Hintli gönüllülerin Türk askeri kıyafeti giyip Türk bayrağı önünde poz verip bütün dünyaya yaymaları bu korkuları büsbütün artırmıştı.

⁵ Sönmezoğlu, Faruk. Türk Dış Politikasının Analizi, Der Yayınları, 1994.

Gerçekten bir halk hareketi her şeyiyle Türkleri örnek almaktaydı ve Türkiye'ye para yardımı da yapıyorlardı.

- Dönüş yolunda Ertuğrul'un başına gelen facia, Japon kamuoyunu Türklere yaklaştırmıştır. Bu olaydan sonra Prens Aoki dostluk anlaşmasını müzakere için, Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Ancak Osmanlı İmparatorluğunun zafiyeti, Çin ve Rusya'yı yenmiş muzaffer Japonya'da tereddütler yaratmış ve Osmanlı Dostluk Anlaşması bir türlü imzalanmamıştır.
- Torajiro Yamada adlı bir gazeteci Ertuğrul kazazedelerini taşıyan Kongo ve Himei zırhlılarıyla Türkiye'ye gelerek, yerleşmiş ve adeta fahri bir Büyükelçi olarak Türk-Japon dostluğunu perçinlemeye çalışmıştır. Yamada, hazır gelmişken 22 sene İstanbul'da kalarak, Japon kültürünü tanıtmaya, iki ülke ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Abdülhamit tarafından bazı subaylara Japonca öğretmesi de istenen Yamada, Beyoğlu'nda ilk Japon hediyelik eşya dükkânının da ortaklarından olmuştur.
- Çin ve Rusya'yı (1894-95) yenen Japonya'nın başarısı Türkiye'de hayranlık yaratmıştır. Mehmet Akif, Japonları adeta Müslüman sayan meşhur şiirini(Ek-A) yazar;
- Türkiye'de Japon sempatisi o derece hâkimdir ki, Rus-Japon (1894-95) Harbinde Boğazlardan silahlı Rus gemisi geçmesine izin verilmez ve Karadeniz'deki Rus donanmasının harbe katılması engellenir. General Pertev Demirhan, Mançurya cephesine, General Nogi'nin ordugâhına gönderilir ve hatıratında Japon başarısını övgüyle anlatır.
- Birinci Dünya Harbi'ne Japonya İngilizlerin yanında girer. Başbakan Okuma, tam bir İngiliz muhibbidir. Almanların Enver Land dedikleri Türkiye'nin acı macerası ise malumdur. Ancak, Japonlar, Churchill'in ısrarına rağmen Çanakkale'ye gemi ve asker göndermezler. Mustafa Kemal ve Çanakkale Zaferi Japon basınında övgüyle yer alır.
- Sevr Anlaşmasını Japon Temsil Heyetinin Başkanı Prens Saionji değil, yardımcısı Büyükelçi Matsui imzalar. Buna mukabil İstanbul'un işgaline Japonlar Nishin Amiral Gemisi ve beş destroyer ile katılırlar. 1921'de Boğazlar Komisyonuna Sadazuchi Ushida adlı bir temsilci gönderirler.
- Japonya'nın Çanakkale'den tanıdığı Mustafa Kemal'in yönetimindeki İstiklal Savaşı ve Ankara Hükümetinin askeri ve diplomatik başarıları Japon kamuoyunda sempatiyle karşılanır. National Review Mecmuasının Başyazarı Hashimoto, Mustafa Kemal'e gönderdiği açık mektupta: **70 milyonluk Japon ulusunun, Türk ulusal savaşına duyduğu sempati sonsuzdur. Türk ulusu her türlü destek, sevgi ve saygıya layıktır,** demekte ve Türk ulusuna, bütün Doğu uluslarının saygısını iletmektedir.
- Ziya Gökalp, Japonlar gibi milli haslet ve geleneklerimizi muhafaza ederken, modern teknik ve ilkeleri kabul edip, ilerlememizi, felsefi yaklaşımının önemli bir köşe taşı olarak önerir.
- Halide Edip oğluna Tsushima (Coşima Savaşı 1904- 05) galibi Amiral Togo'nun adını koyar.

- 15 Haziran 1925`te Japonya`da Türk-Japon Dostluk Kurumu tesis edilir. 1929`da Büyükelçi Cevat Ezine`nin Japonya`ya tayiniyle Tokyo`daki diplomatik misyonumuz Büyükelçilik düzeyine çıkarılır.
- 4 Haziran 1929`da İmparator Hirohito`nun, Ooshima`da Prens Tokugawa tarafından dikilmiş Ertuğrul Anıtını ziyaretiyle diplomatik ilişkiler taçlanmış olur. Hirohito, bu ziyarette yaptığı konuşmada Atatürk liderliğindeki Türk ulusunun kahramanlığını över.
- 12 Ekim 1930 tarihinde Türk Japon Ticaret ve Seyrüsefain Anlaşması imzalanır. Japonlar, Ertuğrul ve Çanakkale ile Milli Mücadele ve Mustafa Kemal`den başka, Jön Türkler ile Rusya ve Mançurya Türklerini de tanımaktadır. Rusya`dan ve Türkiye`den Abdürreşid İbrahim ve Ayaz İshaki gibi Türk aydınları 19. yüzyılın sonunda Japonya`ya göç etmişler ve beraberlerinde önemli bir de cemaat getirmişlerdir. Rus-Japon Harbinde Japonya`yı tutmuş olan Kazan, Ural, İtil, Yayık, Siber ve Mançurya yörelerinin Türkleri, özellikle siyasi ve askeri çevrelerle sıkı bağlar kurmuşlar ve Japonya ile Atatürk Türkiye`si arasındaki bağları güçlendirmişlerdir. Abdürreşid İbrahim ile Başbakan Kont Okuma`nın, Ayaz İshaki ile Japon Genelkurmayının İstihbarat Başkanı Hashimoto Kingoro`nun, Kurban Ali ile Mitsuo Toyama`nın yakın dostlukları olmuştur. Türkiye`de Japon Büyükelçiliğinde Askeri Ataşe olarak da görev yapmış olan Hashimoto, Atatürk`e olan yakınlığını ve hayranlığını Japonya`ya döndükten sonra da devam ettirmiş, ülkesinde Atatürk devrimlerine benzeyen reformlar yapılmasını öneren Sakura- Kai (**Kiraz Çiçeği**) cemiyetini kurmuş, daha sonra adını Atatürk`ten esinlenen Akkurt cemiyetinde önemli roller oynamıştır.
- Türkiye`nin prestijinin Atatürk sayesinde çok yükseldiği bu dönemde, 13 Ocak 1931`de Prens Takamatsu İstanbul`a gelmiş ve aynı gün Ankara`ya geçerek, şehrin başkentliğini fiilen tanıyan ilk yabancı resmi şahsiyet olmuştur. Aynı akşam saat 20.30`da Prens onuruna Marmara Köşkünde verilen resepsiyonda, Gazi, Takamatsu`yu Türk-Japon dostluğuna katkılarından dolayı kutlamış ve Japon ulusunun medeniyet yolunda vatansever çabalarıyla sağladığı gelişmelerin Türkiye`de ve bütün dünyada ilgi ve takdirle izlendiğini vurgulamıştır. Takamatsu ise Türk ulusunun Gazi liderliğinde çok kısa sürede elde ettiği çarpıcı başarıların uluslararası kamuoyunda ve Japonya`da uyandırdığı hayranlığı dile getirmiştir.
- Japon yazarları, Türkiye hakkında eserler yayınlamışlar, Kobe, Tokyo ve Nagoya`da camiler açılmıştır. Japon işgalindeki Harbin `de ve Manchukuo`da Ayaz İshaki tarafından İdil-Ural Türk Cemiyeti kurulmuş, Milli Bayrak adlı Atatürkçü çizgide Türkçe bir gazete çıkarılmaya başlanmıştır.
- Bu ziyareti müteakip Türkiye ve Japonya`da karşılıklı ilgi artmıştır. Tokyo`da bir Türk Ticaret Ofisi kurulmuş, İstanbul ve İzmir Ticaret Odaları, Osaka Türk Ticaret Derneğiyle ilişkilerini sıkılaştırmışlardır.
- Japonya`nın Asya- Pasifik Ortak Refah Bölgesi Politikaları, Milletler Cemiyeti içinde İngiltere ve Fransa`nın sert tenkitlerine neden olurken, Mustafa Kemal yönetimindeki Türk diplomasisi Japonları kollamıştır. Türkiye, Boğazların Lozan`da tayin edilmiş statüsü Montrö`de değiştirilirken, Milletler Cemiyetinden o sırada ayrılmış olmasına

rağmen, Japonya'nın da katılmasında ısrar etmiş, İngiliz ve Fransızlara bunu kabul ettirmiştir.

- İkinci Dünya Harbi yaklaşırken Türk-Japon Dostluğunun ulaştığı üstün seviyenin diğer delilleri arasında Atatürk'ün yatına Ertuğrul ismini vermiş olması, Prens Takamatsu'nun Büyükelçi Hüsrev Gerede ile birlikte Oshima'da yeni bir Ertuğrul Anıtının temelini atması zikredilebilir. Türk-Japon dostluğu, büyük hamisi Atatürk'ü işte böyle bir ortamda, 10 Kasım 1938'de kaybeder. Cenaze törenine Japonya büyük bir heyet ve askeri birlikle katılır.
- İkinci Dünya Harbine Türkiye'nin katılmayışı sonucu, Türk-Japon ilişkileri olumlu olarak süregelmiştir. Türkiye ancak 23 Nisan 1945'te, Birleşmiş Milletlere dâhil olabilmek için, İngiltere ve ABD'nin de ısrarlarıyla Almanya ile beraber Japonya'ya da harp ilan etmiştir.
- Hiroshima ve Nagasaki'ye atılan atom bombalarını müteakip, Japonya 14 Ağustos 1945'te teslim olmuş, Türkiye'nin Japonya ile teorik harbi ise 6 Eylül 1951 tarihinde San Francisco Barış Konferansında sona ermiştir.
- 12 Mayıs 1952'de de Türkiye Büyük Millet Meclisinin Japon Barış Anlaşmasını onaylanması üzerine, Tokyo'da yeniden Büyükelçilik açılmasına karar verilmiştir.
- 8 Şubat 1955 tarihinde yeni bir ticaret anlaşması imzalanmış, takiben Başbakan Menderes 18 Eylül 1957'de Japonya'yı ziyaret etmiştir.
- Türkiye'deki 1960 askeri müdahalesi sonrasında, 1963 Nisan'ında iki ülke arasındaki sivil ziyaretler başlamıştır. Bu kapsamda, İmparatorun küçük kardeşi Prens Mikasa'nın Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Prens Mikasa'nın bu ziyareti, Türkiye'de büyük yankı uyandırmış, Prens, Başbakan İnönü tarafından ağırlanmış, Cumhurbaşkanı Gürsel tarafından kabul edilmiştir.
- 1968'den itibaren yapılan karşılıklı ziyaretlerin başlıca unsurları ekonomik olmakla beraber, Kıbrıs konusu üzerinde de durulmuştur. Japonya, soruna Birleşmiş Milletler çerçevesinde her iki tarafında tatmin olacağı bir çözüm bulunması tezini desteklemiştir.
- Nihayet tarihi bir ilk olarak 4-6 Ekim 1990 tarihleri arasında da Japon Başbakanı Toshiki Kaifu Türkiye'yi resmen ziyaret etmiştir. Bu ziyaretlerin arkasından 1991 yılında İmparator Hirohito vefat etmiş, oğlu Prens Akihito Hei-Sei İmparatoru olarak tahta geçmiş, Türkiye Cumhurbaşkanı bu merasime katılmış, 1992 Şubat'ında da Başbakan Japonya'yı resmen ziyaret etmiştir. 2000'li yıllara girerken Türk-Japon ilişkilerinde ulaşılan zirve korunmaya gayret edilmiş, 2003 yılı Japonya'da Türk yılı ilan edilmiştir.
- Herhangi bir afette Türkiye'ye ilk yardım eden ülke olan Japonlar, bu adetlerini 100 küsur sene önce başlatmışlar. Kobe'de yaşayan bir Japon, henüz Türk bankaları kampanya başlatmadan, Marmara depremini duyar duymaz o günün sabahı bankaya yardım bağışlamaya gitmiştir.
- Cumhuriyetimizin kuruluşunu müteakip Atatürk'ün liderliğinde, Prens Takamatsu'nun deyimiyle, çarpıcı hamleler yaparak dünyayı kendine hayran bırakmış olan Türkiye, İkinci Dünya Harbinden sonra kurulan Birleşmiş Milletlerin yaptığı çalışmalarda Japonya ile beraber ilerlemeye en müsait ülke addedilmiş, ancak bu beklentiyi Japonya ölçüsünde gerçekleştirememiştir. Japon ulusunun Türk ulusuna ve onun büyük lideri

Atatürk ile eseri Türkiye Cumhuriyetine duyduğu geleneksel sevgi ve saygıyı devam ettirmek ve artırmak, Türkiye`yi Japonya düzeyine yaklaştırmakla mümkündür. Bu da bütün Türkiye`nin görevidir.

Sonuç

Ertuğrul'un seyahatinin Asya Müslümanları üzerindeki yarattığı etkinin daha sonraki yansımaları, Birinci Dünya Savaşı sonrası ve takip eden İstiklal Savaşı esnasında net olarak görülmüştür. Örneğin, 1918 bırakışmasından sonra, bir Hint Kurulu Londra'ya gelerek, Osmanlı ile yapılacak antlaşmanın aşırı ağır olmaması ve İstanbul'un Türkler 'de kalmasını talep etmişlerdir. Kurtuluş Savaşı yıllarında, Hindistan'daki Müslümanlar, Türkiye'ye yardım için seferber olmuşlardır. Ünlü edebiyatçımız Halide Edip Adıvar da Kurtuluş Savaşı yıllarında, Hindistan'ın bağımsızlık lideri Mahatma Ghandi tarafından Hindistan'a davet edilerek konferanslar vermiştir. İş Bankası'nı kuran Atatürk'tür. İş Bankası'nın kurulması emrini o vermiş ve 1 milyon lira sermayenin 250 bin liralık bölümünü de yine o ödemiştir. Bu 250 bin lira, Hindistan'daki Müslümanların aralarında toplayıp, Kurtuluş Savaşı'nda kullanılması için Atatürk'e gönderdikleri paranın artan bölümüydü. İşte o 250 bin lira, milli sanayimizin kurulmasını, ülke ekonomisinin bugünkü boyutlarına yükselmesini sağlayan temel olmuştur.

Ertuğrul'un seyahatinin esas etki ve yansımaları, hala aynı sıcaklıkta ve güvende devam eden Türk-Japon ilişkilerinin ateşlenmesi ve gelişmesinde görülmüştür. Sonuç olarak, zamanına göre, stratejik bir öngörü ve görev ile yola çıkan Ertuğrul, Birinci Dünya Savaşı öncesindeki 25 yılda ortaya çıkan siyasi gelişmeler ve güç dengeleri üzerinde Osmanlı Devleti lehine önemli bir etki meydana getirememiştir.

- Ancak, Asya Müslümanları üzerinde yarattığı moral ve isteklendirme nedeniyle, İngiltere'yi özellikle Hindistan ve Singapur'da daha güçlü bir askeri yığınak yapmaya ve tedbire zorlamıştır.
- Diğer taraftan Osmanlı Devleti, Japonya için Boğazları kapatarak, Rusya'nın Japonya'ya yapacağı harekâtı yaklaşık beş yıl geciktirmiş, Rus Donanmasını, Baltık'tan dolaşmaya mecbur ederek yıpranmasına neden olmuştur. Böylece, Japonya'ya karşı Rus harekâtı, Trans-Sibirya demiryolunun inşası ve Vladivostok limanının kurulmasına kadar geciktirilmiştir.

Osmanlı açısından en büyük stratejik kazanım, Ertuğrul'un seyahati ile başlayan Türk-Japon ittifakının, Çanakkale'de, Sevr Anlaşması görüşmelerinde, İstiklal Savaşı'nda, Lozan'da ve Cumhuriyetin kurulmasını takiben bugüne kadar olan her süreçte gerçek ve somut olumlu sonuçlar doğurmasıdır. Tarihte savaşlar sonunda imzalanan binlerce anlaşma ve ittifak daha sonraları kâğıt parçası niteliği kazanarak çöp sepetine atılmıştır. Ancak hiç bir ittifak ve anlaşma, Türk-Japon dostluğu kadar savaşmadığı halde bu kadar kalıcı ve verimli olmamış ve her iki toplumun kültürel ve sosyal dokusuna kendiliğinden kazınmamıştır. Her iki halkın, sessizce bilincine kazanan Türk-Japon dostluğunun en canlı örneğini Onur Ataoğlu şöyle anlatmaktadır: 1985, İran-İrak Savaşı sürerken, bir gün Saddam'ın aklına eser ve 24 saat sonra Tahran hava sahasının sivil uçaklar için dahi güvenli olmadığını ilan eder. İran'da vatandaşları bulunan tüm Avrupa ülkeleri, derhal uçak göndererek vatandaşlarını 24 saat içinde Tahran'dan tahliye eder. İran'daki Japon büyükelçisi de durumu merkeze bildirir, hükümet hemen JAL

(Japan Airlines)'dan uçak göndermesini ister. Süre dolana kadar Japonya'dan bir uçağın Tahran'a gitmesi, yolcuları alıp hava sahasını terk etmesi çok zordur, bu riske giremeyeceklerdir. Japon büyükelçisi, olan biteni ümitsizlikle yakın arkadaşı Türk Büyükelçisine aktarır, o da durumu Ankara'ya bildirir ve haber anında Başbakanı ulaştır. Düşünecek vakit yoktur, Başbakan hemen THY'ye talimat verir, bir uçak Tahran'a iner, 250'ye yakın Japon vatandaşını alır ve Saddam'ın tanıdığı sürenin dolmasına dakikalar kala Türk hava sahasına girer.

Henüz bu uçakta bulunmuş kimse ile tanışmadım, ama çok yakın arkadaşı bu uçakta seyahat etmiş bir Japon bana teşekkür etmekten eridi gitti. Beni daha da duygulandıran, bir sabah eşim kızımızı parka götürdüğünde, kızımı sevmek için yanlarına yaklaşan çok yaşlı, hırpani, bütün dişleri dökülmüş evsiz bir Japon amcanın davranışı oldu. Türk olduklarını öğrenince "Sizler bizim vatandaşlarımızı İran'dan kurtardınız" diye olayı anlatmış, akabinde ortadan kaybolup, 5 dakika sonra cebindeki az biraz parayla marketten aldığı krakerleri kızımına getirip vermişti. Birkaç sene önce Hürriyetin yaptığı bir anket vardı, halka, "En çok hangi milleti seviyorsunuz? / Kendinize yakın hissediyorsunuz?" diye soruluyordu. İkinci soru da "Neden?". İlk sorunun cevabı, açık farkla "Japonlar" şeklinde çıkmıştı, asıl ilginç olan ise, ikinci soruya en çok verilen cevap: Bilmiyorum / **Fikrim yok / içimden geldi işte. (2010)**

Ek-A

Mehmet Akif Ersoy'un Japonlar Şiiri

Sorunuz, şimdi Japonlar da nasıl millettir?

Onu tasvîre zafer-yâb olamam, hayrettir!

Şu kadar söyleyeyim: Dîn-i mübînin orada, Rûh-i feyyâzı yayılmış, yalnız şekli Buda.

Siz gidin, safvet-i İslâm'ı Japonlarda görün! O küçük boylu, büyük milletin efrâdı bugün,

Müslümanlık'taki erkânı siyânette ferîd; Müslüman denmek için eksiği ancak tevhîd.